Lampaat jättipalsamin torjujina Jyväskylän Vehka-lammenpuistossa, ensimmäinen kesä v. 2019

VieKas-LIFE/Finvasive-LIFE (LIFE17 NAT/FI/000528)

Jyväskylän kaupunki, Kaupunkirakennepalvelut, Liikenne- ja viheralueet

Ylläpitohortonomi Tarja Ylitalo

1. Tiivistelmä

Jyväskylän Vehkalammenpuistossa tutkittiin lampaiden käyttämistä jättipalsamin hävittämiseen. Tavoitteena oli estää yksivuotisen jättipalsamin siementuotanto. Tämän kesän perusteella lampaita laiduntamalla päästään tavoitteeseen, kun laidun syötetään lampaille tarkkaan vähintään kahteen kertaan kasvukaudessa. Laidunnusta tulee jatkaa elokuulle asti, jotta sen jälkeen itävät jättipalsamin taimet eivät ehdi siementää ennen talvea. Suuremmista jättipalsameista lampaat syövät vain lehdet ja latvaosan, mutta se riittää siementuotannon estämiseen. Laidunnuksen tehosta jättipalsamin torjuntaan saadaan lisää tietoa tulevina vuosina, kun selviää, kuinka suuri vaikutus yhden kasvukauden mittaisella siementuotannon estymisellä on jättipalsamikasvustolle ja kuinka monta vuotta laiduntamista tulee jatkaa, jotta torjuntatulos on pysyvä.

2. Jättipalsami

Jättipalsami on yksivuotinen kasvi, joka tuottaa runsaasti hyvin itäviä siemeniä. Jättipalsamin siemenet säilyttävät itämiskykynsä 1-2 vuotta, joten tehokas torjuntakeino on estää siementen tuotanto muutamana peräkkäisenä vuotena. Jättipalsamin torjunnan haasteena on se, että siemenet itävät pitkän ajan kuluessa kesällä, kukinta ja siementuotanto jatkuvat viikkojen ajan ja jopa 10 cm:n korkuiset pikkutaimet voivat kukkia ja tuottaa siemeniä. Siementuotannon estäminen mekaanisesti tai käsin kitkemällä on vaikeaa ja hidasta luonnontilaisilla tai muutaman kerran kesässä niitettävillä alueilla.

3. Vehkalammenpuisto

Vehkalammenpuisto on 8 hehtaarin suuruinen luonnontilainen viheralue Jyväskylän keskustan lähellä. Enintään kilometrin etäisyydellä asuu 6500 ihmistä.

Puiston alavat osat ovat vanhaa peltoa, jonka maaperä on turvepitoista ja kosteaa. Näillä alueilla jättipalsami muodostaa yhtenäisiä kasvustoja ja tiheitä kasvustosaarekkeita muiden suurruohojen seassa. Puiston kaakkoisosassa sijaitsee hiekkaharjanne, jonka maaperä on kuivaa ja jonne jättipalsami on vasta levittäytymässä. Puistoa on käytetty pääasiassa läpikulkuun.

Kuvassa jättipalsami on vallannut kasvutilan Vehkalammenpuiston luonnonvaraisilta kenttäkerroksen kasveilta ojan vasemmalla reunalla, mutta oja on estänyt siementen leviämisen ojan oikealle puolelle. Kuva on otettu vuonna 2017.

4. Laidunten rakentaminen

Puistoon rakennettiin keväällä neljä laidunta. Laidunten kokonaispinta-ala on 5 hehtaaria. Lampaille tuotiin myös siirrettävä vesiautomaatti sekä nuolukivi- ja kivennäisrehukaukalo.

Laitumet sijoitettiin niin, että laiduntamisesta on mahdollisimman vähän haittaa puiston virkistyskäytölle. Sen takia kaksi puiston läpi kulkevaa polkua, lammen ranta-alueet ja lammelle johtava polku jätettiin laidunten ulkopuolelle. Jokaiselle laitumelle rakennettiin portit vastakkaisille puolille, jotta ihmisten oli helppo kulkea myös niillä laitumilla, joilla ei sillä hetkellä ollut lampaita.

5. Lampaat

A-laitumelle tuotiin 60 suomenlammasuuhta toukokuun viimeisellä viikolla. Laumaa siirrettiin seuraavalle laitumelle sitä mukaan, kun edellinen oli syöty tyhjäksi. Tällä tavalla laitumia pystyttiin syöttämään lampaille useampaan kertaan kesässä ja laiduntamisen jälkeen itävät jättipalsamin taimet saatiin pois ennen kuin ne ehtivät siementää. Näin laiduntamisen tehoa oli myös helpompi tarkkailla ja säädellä.

Ensimmäisen kierroksen viimeiselle D-laitumelle lampaat siirrettiin heinäkuun alussa. Heinäkuun lopulla näytti siltä, että laitumilla ei riitä syötävää laidunkauden loppuun asti kaikille 60 lampaalle, joten lauma pienennettiin 20 lampaaseen. Lampaat haettiin pois elokuun puolivälissä. Tässä vaiheessa A- ja C-laitumet oli syöty 3 kertaan ja B- ja D-laitumet 2 kertaan.

6. Havaintomenetelmä ja laidunnuksen tulokset

Kullekin laitumelle merkittiin kaksi valokuvauslinjaa, joilta käytiin ottamassa valokuvat viikon välein toukokuun lopulta syyskuun loppuun.

Laidunnuksen alkaessa A-, B- ja C-laitumilla oli runsaasti pieniä jättipalsamin taimia, mutta karummalta D-laitumelta löytyi vain muutama jättipalsami. Pajujen sekä vadelmien ja muiden puuvartisten kasvien lehdet olivat juuri avautuneet, ja ne tulivat syödyksi ennen maanpinnassa sijaitsevia jättipalsameita. Havaintojen mukaan ne jättipalsamit, jotka olivat lampaiden helposti poimittavissa suuhun, tulivat alkukesällä syödyksi, mutta pienimmät alle 10 cm:n korkuiset taimet jäivät osittain syömättä.

Uusia jättipalsameja iti kesän aikana runsaasti ja ohutvartiset tulivat syödyksi varsineen. Jättipalsamit kasvoivat ja vankistuivat nopeasti keskikesällä. Jättipalsamin lehdet ja latvat näyttivät maistuvan lampaille varsia paremmin. Lehtien ja latvojen syöminen kuitenkin riitti kuivettamaan lähes kaikki jättipalsaminvarret. Ainoastaan rehevimmillä A- ja B-laitumilla havaittiin muutamia varresta versovia yksilöitä, mutta nekin tulivat syödyksi seuraavalla laidunnuskerralla.

Syksyllä yksittäisiä kukkivia jättipalsameja kasvoi vain A-laitumella, jossa laidunnus lopetettiin aikaisimmin eli 29.heinäkuuta.

Kuva osoittaa, että myös tukevammat jättipalsaminvarret kelpaavat lampaille syötäväksi.

7. Viestintä

Vehkalammen lammaslaidunnuskokeilu sai paljon huomiota sekä paikallisissa tiedotusvälineissä että valtakunnallisesti. Hankkeesta viestittiin mediassa, verkossa ja sosiaalisessa mediassa. Lisäksi sosiaalisessa mediassa järjestettiin vieraslajien kitkentä challenge haastekampanja, jolla innostettiin jyväskyläläisiä kitkemään vieraslajeja omalta asuinalueeltaan tai Vehkalammelta lammasaitojen vierustoilta. Lisäksi alueen asukkaita tiedotettiin ja innostettiin mukaan kitkentään painetuilla tiedotteilla. Ensimmäinen tiedote jaettiin kaikkiin lähikiinteistöihin sekä viereisen marketin ilmoitustaululle. Molempia tiedotteita oli jaossa puiston infopisteessä, jossa oli myös tietoa hankkeesta ja lampaista sekä hanskoja vapaaehtoisille kitkijöille.

8. Asukkaat ja asukasyhteistyö

Vehkalammenpuistosta muodostui nopeasti lapsiperheiden, päiväkotiryhmien ja koululuokkien vierailukohde. Lähialueiden asukkaat kävivät ahkerasti puistossa ja perheitä tuli lampaita katsomaan jopa lähikunnista. Arviolta puistossa kävi laidunnuksen aikana 30 000 ihmistä.

Asukkaita kannustettiin kitkemään jättipalsamia laidunalueiden ulkopuolelta, jotta siementen kulkeutuminen laitumille estyy. Polkujen varsilta poistettiinkin jättipalsamit kokonaan vapaaehtoisvoimin. Puistossa järjestettiin useita yhteisiä kitkentätalkoita.

Kaupungin toimesta jättipalsamia niitettiin laidunalueen ulkoreunoilta 2 kertaan kesässä.

Ahkerat kitkijät poistivat jättipalsamit etualalla sijaitsevalta polulta. Laitumella riittää vielä jättipalsamin taimia lampaiden syötäväksi.

Kitketyt jättipalsamit on jätetty paikalleen maatumaan. Näin niiden ottamat ravinteet palautuvat takaisin maaperään.

9. Ensi kesän suunnitelmat

Laidunnus aloitetaan heti, kun alueella on riittävästi syötävää lampaille ja jatketaan niin pitkään kuin syötävää riittää. Tavoitteena on 15.5. -15.8. laidunnuskausi. Puistoon tuotavien lampaiden lukumäärä päätetään keväällä ja kesän mittaan lampaiden määrää vähennetään tarvittaessa. Laidunnuskiertoa muutetaan siten, että A-laidunkin syötetään viimeisen kerran elokuun puolella. Jättipalsamin niittoalueita laidunten ulkopuolelta laajennetaan ja niittokertoja lisätään, jotta siemenlevintää ei tule laidunten ulkopuolelta. Tiedotusta vieraslajeista ja käynnissä olevasta VieKas-LIFE -hankkeesta jatketaan.

Vehkalammenpuistossa on järjestetty vieraslajien kitkentätalkoita. Koronaviruksen (COVID-19) leviämisen estämiseksi kaikki talkoot on peruttu siihen asti, kun se taas on turvallista.

Lisätietoja Vehkalammenpuiston laidunnuksesta antaa:

ylläpitohortonomi Tarja Ylitalo

etunimi.sukunimi@jyvaskyla.fi

p. 014 2665151

VieKas LIFEa koordinoi Suomen luonnonsuojeluliitto. Sen hankekumppaneina ovat Luonnontieteellinen keskusmuseo, Luonnonvarakeskus, Luonto-Liitto, Marttaliitto sekä Jyväskylän ja Riihimäen kaupungit. Hankkeen yhteistyökumppaneina on lisäksi lukuisia kuntia, järjestöjä ja hankkeita Suomessa ja ulkomailla. VieKas LIFE -hanke (Finvasive LIFE, LIFE17 NAT/FI/000528) on saanut rahoitusta Euroopan unionin LIFE-ohjelmasta, jonka avulla tuetaan ympäristö- ja luonnonsuojeluhankkeita ja sitä kautta EU:n ympäristöpolitiikan toimeenpanoa. Tämän julkaisun sisältö heijastelee sen tekijöiden näkemyksiä eikä Euroopan komissio tai EASME ole vastuussa aineiston sisältämien tietojen käytöstä.

Liite

Kuvat laitumilta ennen lampaiden tuontia, laidunnuksen päätyttyä ja syksyllä

1. A-laidun

Alueella kasvoi aikaisemmin runsaasti jättipalsamia laikuittain muun korkean aluskasvillisuuden seassa. Laidunnus aloitettiin ja lopetettiin tällä laitumella ensimmäisenä.

Juuri ennen laiduntamisen aloittamista jättipalsamin taimet olivat muutaman sentin mittaisia ja näkyvät kuvassa matalina kasvimattoina. Kuva on otettu 21.5.

Elokuun alussa laidun oli syöty kolmeen kertaan ja alueella on tasainen parin sentin korkuinen aluskasvillisuus, josta ei erotu jättipalsameita. Kuva on otettu 1.8.

25.9. laidunnuksen päättymisestä on kulunut 58 päivää ja alueella näkyy muutama kukkiva jättipalsami. Mullan pinta on muun kasvillisuuden peitossa.

25.9. edellisen kuvan osasuurennoksessa on havaittavissa muutama kukkiva jättipalsami.

2. B-laidun

Maaperä B-laitumella on kosteampaa kuin A-laitumella ja jättipalsamit kasvoivat laajoina, yhtenäisinä esiintyminä alueella. Laidunnus aloitettiin 14. kesäkuuta.

14.6. jättipalsamia kasvoi laitumella runsaasti. Tällä kohdalla kaikki vaaleanvihreät, matalat kasvustot ovat jättipalsamia.

8.8. maan pinta oli paljas toisen laidunnuskerran jälkeen.

25.9. maan pinta oli jo alkanut vihertyä. Alueella kasvoi yksittäisiä jättipalsameja, mutta kuvauslinjalla havaittiin vain yksi kukkiva yksilö. Laidunnus päättyi 50 päivää aikaisemmin.

Tämä kuva on osasuurennos 25.9. otetusta kuvasta, jossa näkyy noin 30 sentin korkuinen kukkiva jättipalsami.

3. C-laidun

Tämä laidun sijaitsee muuta puistoa kuivemmalla hiekkaharjanteella, jonne jättipalsami oli vasta leviämässä. Laidunnus aloitettiin 6.6. ja kolmas laidunnuskerta päättyi 15.8. lampaiden poishakemiseen.

Laidunnusta ennen niittykasvit aloittelivat kukintaansa. Kuva on otettu 1.7.

15.8. kasvit oli syöty tarkkaan, kun kolmas laidunnuskerta päättyi.

25.9. mullan pinta vihertää hieman 41 päivää laidunnuksen jälkeen. Jättipalsamin taimia ei näy

.

4. D-laidun

Tälle pienelle laitumelle lampaat siirrettiin 1.heinäkuuta ja toinen laidunnuskerta päättyi 8.elokuuta. Kummallakin kerralla laidun syötiin puhtaaksi 2 päivässä.

27.6. laidun oli rehevän aluskasvillisuuden peitossa.

8.8. laidunnuksen päättyessä ravinto oli syöty kahteen kertaan.

25.9. laidunnuksen päättymisestä on kulunut 48 päivää. Jättipalsamin taimia ei ole näkyvissä. Paikalla kasvaneet mesiangervot ovat kasvattaneet matalat lehtiruusukkeet.